РОЗДІЛ 2. КОРЕКЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ПЕДАГОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ ІЗ ТРУДНОЩАМИ У ЗАСВОЄННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

FAIRY-TALE THERAPY AS A WAY OF CHILDREN WITH FOREIGN LANGUAGE LEARNING DIFFICULTIES PEDAGOGICAL REHABILITATION

У статті проаналізовано науково-педагогічні джерела використання казкової терапії з метою педагогічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами. Казкотерапія застосовується: 1) у боротьбі з комплексами та в боротьбі зі самоприйняттям; 2) для прийняття рішень; 3) із метою виховання та корекції поведінки у дітей; 4) як спосіб моделювання майбутнього (інструмент для формування змін у житті або виходу зі складної ситуації); 5) для розвитку мовленнєвих та інших психічних функцій дітей; 6) для боротьби з негативними емоціями, стресом і страхами; 7) роботи з психосоматичними захворюваннями як засобу створення наміру та бажання одужати.

Розглянуто типи казок, які використовуються в педагогічній реабілітації (психокорекційна, медитативна, психотерапевтична, дидактична) та їх пряме призначення. Досліджено проблему використання дидактичних казок (як різновид казкової терапії) з метою педагогічної реабілітації дітей із труднощами в навчанні предметів шкільного циклу, зокрема іноземної мови. Представлено авторський досвід використання дидактичних казок в освітньому процесі з іноземної (англійської) мови, які присвячені знайомству молодших школярів із різними мовними явищами: «Подорож до Країни англійської Фонетики», «Подорож до Країни Англійської Фонетики-2. Острів найскладніших звуків», «Казка про Літеру Е», «Казка про Прикметники», «Уроки Мері Поппінс», метою яких є не лише ознайомлення учнів із явищами іноземної мови, а й сприяння веденню дітьми здорового способу життя, налагодження дружніх стосунків, розвитку позитивних та уникання негативних рис особистості.

Вчителі Харківщини, котрі використовують на уроках авторські мовні казки, підкреслюють їх предметну спрямованість, а також підвищують рівень пізнавального інтересу та мотивації учнів.

Перспективою подальших наукових пошуків може стати можливість застосування різних підходів щодо розробки лінгвістичних навчальних казок із метою забезпечення подолання можливих труднощів учнів у засвоєнні іноземних мов.

Ключові слова: казкотерапія, реабілітація, педагогічна реабілітація, дитина з осо-

бливими освітніми потребами, труднощі у навчанні, труднощі у засвоєнні іноземної мови.

The article analyzes scientific and pedagogical sources on fairy-tale therapy use for the purpose of pedagogical rehabilitation of children with special educational needs.

Fairy-tale therapy has a different purpose. It is applied: 1) in combating complexes and in dealing with self-acceptance; 2) for decision-making purposes; 3) in order to educate and correct behavior in children; 4) as a way of modeling the future (a tool for shaping changes in life or getting out of a difficult situation); 5) for speech and other children's mental functions development; 6) dealing with negative emotions, stress and fears; 7) to work with psychosomatic diseases as a means of creating intention and desire to recover.

The types of fairy-tales used in pedagogical rehabilitation (psychocorrective, meditative, psychotherapeutic, didactic ones) and their direct purpose are considered. The problem of didactic fairy-tales (as a kind of fairy-tale therapy) use with the purpose of pedagogical rehabilitation of children with difficulties in learning school cycle subjects, in particular, foreign language, is investigated. The author's experience of using didactic fairy-tales in the educational process in a foreign (English) language is presented, which are devoted to acquaintance of primary school-children with different linguistic phenomena: "Journey to the Country of English Phonics", "Journey to the Country of English Phonics-2. Island of the Most Difficult Sounds", "The Tale of Letter E", "The Tale of Adjectives", "Mary Poppins' Lessons", which aims are not only to introduce students to foreign language phenomena, but also to promote the acquisition of children, healthy lifestyles, establishing friendly relationships, developing positive and avoiding negative personality traits.

Teachers of Kharkiv region, who use the author's linguistic fairy tales in the lessons, emphasize their subject orientation, as well as increasing the level of students' cognitive interest and motivation.

Key words: fairy tale therapy, rehabilitation, pedagogical rehabilitation, child with special educational needs, learning difficulties, foreign language learning difficulties.

УДК 373.3.04: 316.61] : 81-028.31
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2020-20-1-13>

Казачінер О.С.,
докт. пед. наук,
доцент кафедри здоров'я людини,
реабілітології і спеціальної психології
Харківського національного
педагогічного університету
імені Григорія Сковороди

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Система сучасної освіти, особливо дітей з особливими освітніми потребами, повинна базуватися насамперед на формуванні життєвих та освітніх компетентностей за підтримки високої якості освітніх послуг у закладах освіти та потужної мотивації навчання. Саме тому виникає потреба

в пошуку ефективних форм, методів і прийомів, які можуть застосовуватися в педагогічній реабілітації дітей з особливостями психофізичного розвитку, зокрема тих, які мають труднощі у вивченні найбільш складних предметів шкільного циклу. Таким предметом є іноземна мова, яку учні вивчають у штучно створених учителем умовах за

практичної відсутності мовного середовища поза уроками. Вчитель має чітко розуміти той факт, що труднощі, яких зазнають учні у вивченні іноземних мов, мають різну причину і походження, для того, щоб правильно планувати свою роботу в класі і за необхідності – з елементами використання педагогічних реабілітаційних заходів.

Одним із найбільш ефективних засобів педагогічної реабілітації, тобто надання допомоги шляхом застосування освітніх технологій, дітей із труднощами засвоєння іноземної мови, на нашу думку, є використання на уроках і в позакласній діяльності роботи з різними видами казок, зокрема дидактичними й такими, що мають терапевтичний вплив на дитину. Казки є інструментом виховання і розвитку дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Загальні питання використання казкотерапії досліджували Е. Берн, О. Бурчик [1], І. Вачков, М. Гетманська [2] А. Гнєздилов, Т. Грабовська, М. Еріксон, Т. Зінкевич-Євстигнеєва [4], Д. Кудзілов, Е. Петрова та ін. Нині казкотерапія широко реалізується в реабілітаційній роботі: у корекційно-розвивальній роботі з дітьми з порушеннями інтелектуального розвитку (І. Мойсеєнкова [14]), у корекції мовлення (Л. Коновалова, О. Ласточкіна [11], Л. Калмикова [10]), як спосіб формування «Я» (Н. Жук [3], Н. Майбородюк [13]), як спосіб подолання емоційних проблем у дітей (О. Косарева [12]), у психокорекційній роботі з гіперактивними дітьми (І. Орленко [15]) тощо. Проте доцільно буде розглянути використання дидактичних казок (як різновиду казкотерапії) з метою здійснення педагогічної реабілітації дітей із труднощами у засвоєнні предметів шкільного циклу, зокрема іноземної мови.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукових праць із теми дослідження свідчить про те, що казкотерапія та її елементи та різновиди ніколи не застосовувалися в освітньому процесі з іноземної мови. Вчителі іноземних мов використовують здебільшого навчальні казки, які лише ознайомлюють молодших школярів із мовними явищами. Проте використання елементів і різновидів казкотерапії як засобу педагогічної реабілітації дітей із труднощами у засвоєнні предметів шкільного циклу, зокрема іноземної мови, нині є нагальним питанням, що потребує розв'язання для підвищення якості освітнього процесу та зменшення кількості учнів із труднощами у навчанні та негативними рисами особистості.

Метою статті є представлення авторського досвіду використання дидактичних казок (як різновиду казкотерапії) в освітньому процесі з іноземної (англійської) мови з метою педагогічної реабілітації дітей із труднощами засвоєння цього предмету.

Відповідно до поставленої мети нами було сформульовано такі завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз науково-педагогічних джерел із питання використання казкотерапії з метою педагогічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами.

2. Розглянути види казок, які використовуються у педагогічній реабілітації, та їх безпосереднє призначення.

3. Представити авторський досвід використання дидактичних казок в освітньому процесі з іноземної (англійської) мови.

4. Окреслити перспективи подальших наукових пошуків у напрямі поставленої проблеми.

Виклад основного матеріалу. У корекційній роботі казкотерапія використовується у роботі як із дітьми, так і з дорослими як інструмент виховання, розвитку, наратив, психотерапія. Казкотерапія має різне призначення. Вона застосовується: 1) в боротьбі з комплексами та в роботі з прийняттям себе; 2) з метою прийняття рішень; 3) з метою виховання та корекції поведінки у дітей; 4) як спосіб моделювання майбутнього (інструмент для формування змін у житті чи виходу зі складної ситуації); 5) для розвитку мовлення та інших психічних функцій у дітей; 6) у роботі з негативними переживаннями, зі стресом і страхами; 7) для роботи з психосоматичними захворюваннями, як засіб створення наміру та бажання одужати.

На основі аналізу розвідок [1–4] зазначимо, що у корекційній роботі виділяють такі види казок, як: дидактична, психокорекційна, медитативна, психотерапевтична. Учитель іноземної мови може використовувати дидактичні казки з метою забезпечення створення казково-ігрового середовища для дітей на уроках і поза їх межами.

Як відомо, під лінгвістичною казкою розуміють особливу дидактичну розповідь, у якій використовується казкова фабула або побутова ситуація для передачі повідомлення про мовні факти, правила, закони і закономірності мови.

Нами було створено цикл лінгвістичних казок [5–9]. Вони були присвячені ознайомленню молодших школярів із різними мовними явищами: артиклями, ступенями порівняння прикметників, інфінітивом, модальними дієсловами, правилами читання літер. Героями згаданих казок є цар Інфінітив, Артиклі, Прикметники, Ступені їх порівняння, Модальні дієслова, дівчинка Транскрипція, Літери, Звуки, пан Словник, пані Двокрапка та ін. Ми виходили з припущення про те, що, ознайомлюючись із мовними явищами навіть у казковій формі, діти мають грамотно їх називати.

Казка «Подорож до країни Англійської Фонетики» [7] була побудована у вигляді незвичайної подорожі до країни англійських звуків, у якій зла чарівниця Абракадабра створила безлад. Разом із дітьми – героями казки – двома хлопчиками та дівчинкою – за допомогою Транскрипції, пана Словника, Літер і Звуків маленький читач не лише навча-

ється правил складного читання (довгі та короткі голосні звуки, позначення звуків у транскрипції, літери, які пишуться, але не вимовляються, голосні звуки у відкритому та закритому складах, сполучення приголосних звуків тощо), а й допомагає дітям подолати вади характеру: лінь, неохайність, забіякуватість. Діти набувають позитивного життєвого досвіду: потрібно допомагати в біді, бути сміливим і впевненим, але для цього необхідно мати знання, вміти правильно читати та писати.

Казка «Подорож до країни Англійської Фонетики-2. Острів Найскладніших Звуків» [8] є продовженням «Подорожі до країни Англійської Фонетики». Цього разу головні герої – троє дітей – подорожують до Острова Найскладніших Звуків, мешканці якого навчають правильної вимови таких звуків. У казці зосереджено увагу на послідовності та правильності вимови звуків англійської мови, які передбачають специфічну підготовку артикуляційного апарату для цього. Вчитель може використовувати казку загалом та окремі її глави на уроці для ознайомлення з новими звуками, яких немає в рідній мові, або в позакласній і позаурочній діяльності. Окрім безпосередньо предметної спрямованості цієї казки, маленький читач набуває і навичок ведення здорового способу життя: не можна їсти багато морозива та солодощів, потрібно правильно лікуватися від застуди, піклуватися про тварин.

Невелика «Казка про Літеру Е» [5] навчає учнів правил читання цієї літери. Крім того, діти дізнаються про правила ввічливості, а саме про те, що друзів потрібно запрошувати на день народження, а не забувати про них. Особистісні якості літери Е сприяють вихованню в учнів доброти, вмінню пробачати того, хто образив.

«Казка про Прикметники» [5] не лише ознайомлює школярів із правилами порівняння односкладових і багатоскладових прикметників, а й виховує бажання: краще жити у злагоді, ніж ображати один одного.

Таким чином, ми бачимо, що лінгвістичні навчальні казки є ефективним засобом формування й розвитку предметної компетентності школярів. З їхньою допомогою учні ознайомлюються з явищами іноземної мови у невимушеній ігровій формі. Авторський досвід створення навчальних казок свідчить про те, що засобами казки доцільно сприяти розвитку не лише предметної, а й життєвої компетентності дитини загалом. Вчителі Харківщини, використовуючи авторські лінгвістичні казки на уроках, наголошують на їх предметній спрямованості, а також на підвищенні рівня пізнавального інтересу та мотивації учнів.

Авторську розробку «Уроки Мері Поппінс» [9] створено на основі повісті П.Л. Треверс «Мері Поппінс» та окремих фрагментів кінофільму «Мері Поппінс повертається» (2018). Чарівна няня Мері

Поппінс допомагає своїм двом неслухняним бешкетникам-вихованцям Майклові та Джейн (які живуть у Будинку Номер Сімнадцять у Вишневому Провулку) навчитися їсти здорову їжу, лікуватися від грипу та застуди, а також набуті різних корисних життєвих звичок. Кожний урок можна використовувати і безпосередньо як фон уроку, і як матеріал для різноманітних позакласних заходів з англійської мови.

Матеріал можна адаптувати та модифікувати залежно від віку, класу та рівня мовної та мовленнєвої підготовки школярів 9–12 років. Вчитель може використовувати окремі фрагменти або повністю всю розробку уроку. Для проведення можна використовувати декорації, мультимедійні презентації, а також окремі підготовлені матеріали для завдань у парах або групах.

Висновки. Таким чином, ми можемо дійти висновків про те, що одним із найбільш ефективних засобів педагогічної реабілітації, тобто надання допомоги шляхом застосування освітніх технологій дітей із труднощами засвоєння іноземної мови, на нашу думку, є використання на уроках і в позакласній діяльності роботи з різними видами казок. Нині казкотерапія широко реалізується в реабілітаційній роботі як із дітьми, так і з дорослими як інструмент виховання, розвитку, наратив, психотерапія і має різне призначення. Виділяють такі види казок, як: дидактична, психокорекційна, медитативна, психотерапевтична.

Нами було представлено авторський досвід використання дидактичних казок в освітньому процесі з іноземної (англійської) мови: «Подорож до країни Англійської Фонетики», «Подорож до країни Англійської Фонетики-2. Острів Найскладніших Звуків», «Казка про Літеру Е», «Казка про Прикметники», авторську розробку «Уроки Мері Поппінс», мета яких – не лише в казковій формі ознайомити учнів із явищами іноземної мови, а й сприяти набуттю дітьми життєвої, зокрема ведення здорового способу життя, налагодженню дружніх стосунків у колективі, розвитку позитивних та уникненню негативних рис особистості. Вчителі Харківщини, використовуючи авторські лінгвістичні казки на уроках, наголошують на їх предметній спрямованості, а також на підвищенні рівня пізнавального інтересу та мотивації учнів. Уважаємо, що розроблені авторські казки можна використовувати і як засіб педагогічної реабілітації дітей, які мають труднощі у засвоєнні іноземної (англійської) мови.

Перспективою подальших наукових пошуків може, на нашу думку, стати можливість застосування різних підходів щодо розробки лінгвістичних навчальних казок із метою забезпечення подолання можливих труднощів учнів у засвоєнні іноземних мов.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бурчик О.В. Групова казкотерапія в особистісно орієнтованому вихованні дітей. *Вісник Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка*. 2005. Вип. 25. С. 203–205.
2. Гетманська М. Казка чи казкотерапія? Виховання чи лікування? *Психолог довкілля*. 2012. № 9. С. 29–32.
3. Жук Н. Казкотерапія як спосіб формування «Я» молодшого школяра. *Рідна школа*. 2006. № 6. С. 51–52.
4. Зинкевич-Евстигнеева Т. Путь к волшебству. Теория и практика сказкотерапии. Санкт-Петербург : «Златоуст», 1998. 352 с.
5. Казачінер О.С. Використання лінгвістичних навчальних казок під час навчання англійської мови: мої знахідки. *Англійська мова та література*. 2018. № 19/21. С. 105–107.
6. Казачінер О.С. Лінгвістичні навчальні казки на уроках англійської мови як засіб формування й розвитку предметної компетентності учнів. *Вплив наукових досягнень в освітньому просторі на розвиток сучасного суспільства* : матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції (Вільнюс, Литовська Республіка, 26–27 квітня 2019 р.). С. 191–193.
7. Казачінер О.С. Подорож до країни Англійської Фонетики. *Англійська мова та література*. 2016. № 10/11. С. 22–40.
8. Казачінер О.С. Подорож до Країни Англійської Фонетики-2. Острів Найскладніших Звуків. *Англійська мова та література*. 2019. № 22. С. 44–52.
9. Казачінер О.С. Уроки Мері Поппінс. *Англійська мова та література*. 2019. № 6. С. 8–17.
10. Калмикова Л. Здоров'яформуючі казкотерапевтичні психотехнології розвитку мовлення дітей. *Гуманіт. вісн. ДВНЗ «Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди»*. 2012. Вип. 27. С. 400–404.
11. Коновалова Л.М., Ласточкина О.В. Казкотерапія як засіб корекції мовлення дітей дошкільного віку. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації* (14 квітня 2017 р., м. Суми). С. 28–31. URL: http://repository.sspu.sumy.ua/bitstream/123456789/4311/1/ilovepdf_com-29-32.pdf (дата звернення: 25.11.2019)
12. Косарева О.І. Особливості застосування казкотерапії при подоланні емоційних проблем у дітей. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закл. освіти*. 2012. Вип. 4 (47). С. 94–98.
13. Майбородюк Н.Д. Казкотерапія у розвитку ціннісно-сміслової свідомості учнів початкової школи. *Педагогіка вищ. та серед. шк.* 2010. Вип. 28. С. 136–141.
14. Мойсеєнкова І.Ю. Казкотерапія як один із засобів корекційно-розвиваючої роботи з дітьми старшого дошкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку. *Матеріали науково-практичної конференції «Педагогіка партнерства як основа розвитку суб'єктів освітньої діяльності в умовах НУШ»*. URL: <http://conf.zippro.net.ua/?p=219> (дата звернення: 26.11.2019)
15. Орленко І.М. Казкотерапія з використанням техніки квілінг у психокорекційній роботі з гіперактивними дітьми. *Наша школа*. 2014. № 1. С. 17–19.